

УДК 343.148.8

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.2.21>

Вахліс Інна Володимирівна,

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0001-7643-062X

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

AUTHORITY OF THE PROSECUTOR THROUGH THE PRISM OF THE APPLICATION OF MEASURES TO ENSURE CRIMINAL PROCEEDINGS

У статті автором проаналізовано проблематику реалізації прокурором повноважень крізь призму застосування заходів забезпечення кримінального провадження до підозрюваного, обвинуваченого. Встановлено, що актуальність проведеного дослідження обумовлюється відсутністю комплексних напрацювань у межах національної правової доктрини, щодо вказаної проблематики. Автором визначено мету наукового дослідження у якості повного та всебічного вивчення реалізації повноважень прокурора крізь призму застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжних заходів. Для цілей досягнення відповідної мети, автор застосував як загальнонаукові методи пізнання, так і спеціальні методи, притаманні юридичній науці. Методи узагальнення були використані на завершальному етапі дослідження – під час формулювання висновків. У статті автором констатовано, що повноваження прокурора диференціюються з огляду на можливість самостійного застосування заходів забезпечення кримінального провадження, встановлення процесуального обов'язку доведення необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження перед судом, а також здійснення процесуального контролю, щодо дотримання покладених запобіжним заходом процесуальних обов'язків на обвинуваченого. Проаналізовано, особливості самостійного застосування заходів забезпечення кримінального провадження прокурором, як у загальному, так і у особливому порядку кримінального провадження. Визначено особливості структури доведення перед судом необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження відносно особи, а також реалізації контрольних повноважень прокурора щодо застосованого запобіжного заходу відносно обвинуваченого. Автором визначено, що реалізація всіх наведених та проаналізованих повноважень прокурора у аспекті застосування заходів забезпечення кримінального провадження перебуває у тісному зв'язку із досягненням завдань кримінального провадження, а також забезпечення його дієвості. За результатами проведеного дослідження автором сформовані висновки, що можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків у сфері реалізації прокурором повноважень крізь призму застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Ключові слова: прокурор, процесуальне керівництво, процесуальний нагляд, заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи.

In the article, the author analyzes the issues of the prosecutor's exercise of powers through the prism of applying measures to ensure criminal proceedings against a suspect or accused. It is established that the relevance of the research is due to the lack of comprehensive developments within the national legal doctrine on the specified issues. The author defines the purpose of the scientific research as a complete and comprehensive study of the exercise of the prosecutor's powers through the prism of applying measures to ensure criminal proceedings, including preventive measures. In order to achieve the corresponding goal, the author used both general scientific methods of cognition and special methods inherent in legal science. Generalization methods were used at the final stage of the research – during the formulation of conclusions. In the article, the author states that the powers of the prosecutor are differentiated in view of the possibility of independently applying measures to ensure criminal proceedings, establishing a procedural obligation to prove the need to apply measures to ensure criminal proceedings before the court, as well as exercising procedural control over compliance with the procedural obligations imposed on the accused by a preventive measure. The peculiarity of the independent application of measures to ensure criminal proceedings by the prosecutor, both in general and in special criminal proceedings, is analyzed. The peculiarities of the structure of proving before the court the need to apply a measure to ensure criminal proceedings against a person, as well as the implementation of the prosecutor's control powers over the applied preventive measure against the accused, are determined. The author determines that the implementation of all the above analyzed powers of the prosecutor in the aspect of applying measures to ensure criminal proceedings is closely related to the achievement of the objectives of criminal proceedings, as well as ensuring its effectiveness. Based on the results of the study, the author has formed conclusions that can serve as a basis for further scientific research in the field of the prosecutor's exercise of powers through the prism of the application of measures to ensure criminal proceedings.

Key words: prosecutor, procedural management, procedural supervision, measures to ensure criminal proceedings, preventive measures.

Постановка проблеми. Центральною ланкою забезпечення дієвості кримінального провадження на стадії досудового розслідування є застосування відносно особи заходів забезпечення кримінального провадження. Останні з огляду на їх диференційований характер, а також процесуальну мету покликані забезпечити загальну ефективність досудового розслідування, а також встановлення доцільних та необхідних обмежень прав підозрюваних у кримінальному провадженні. Крім того, як вважає вчений Л. М. Лобойко, основним призначенням таких примусових заходів є забезпечення оптимальних умов процесу доказування і досягнення істини по справі, що сприятиме принципу невідворотності покарання та розкриття кожного злочину, а також створить сприятливі умови для реалізації інших завдань кримінального процесу [1, с. 163]. Відзначимо, що саме прокурор наділяється комплексом повноважень у аспекті забезпечення застосування заходів забезпечення кримінального провадження до особи, а також їх виконання. Незважаючи на це, у національній правовій доктрині, а також вітчизняній правозастосовній практиці відсутні комплексні напрацювання щодо повноважень прокурора у розрізі застосування заходів забезпечення кримінального провадження до особи, що обумовлює актуальність проведеного нами дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що окремі напрацювання по окресленій проблематиці наявні у працях таких вчених, як: І. В. Гловюк, В. О. Гринюка, І. Ю. Кайла, О. В. Капліної, А. В. Лапкіна, Л. М. Лобойка, В. І. Фаринника, О. Г. Шило, О. Г. Яновської та інших. Водночас, ряд питань теоретичного та практичного характеру залишається невисвітленим у національній правовій доктрині.

Мета статті полягає у проведенні комплексного вивчення повноважень прокурора крізь призму застосування до підозрюваних, обвинувачених заходів забезпечення кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Як вже зазначалося нами вище, у національній правовій доктрині повноваження прокурора, у розрізі застосування заходів забезпечення кримінального провадження розглядаються диференційовано. До прикладу, вчена О. Г. Шило зазначала, що прокурор повинен не лише констатувати необхідність застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження, але й довести слідчому судді, суду конкретні аргументи щодо фактичних підстав їх застосування, що підтверджує необхідність прийняття відповідного процесуального рішення (постановити, ухвали) [2, с. 371]. У свою чергу вчений А. В. Лапкін наголошував, що прокурор фактично попередньо вирішує зазначене питання, здійснюючи при цьому досудову пере-

вірку законності й обґрунтованості застосування конкретного заходу забезпечення у кримінальному провадженні. Без позитивного волевиявлення прокурора щодо необхідності застосування заходу забезпечення, оформленого у вигляді клопотання встановленої форми, складеного або затвердженого прокурором, слідчий суддя не має права розглянути і вирішити це питання [3, с. 60].

Безсумнівно, з наведеними позиціями складно не погодитись, адже прокурор попередньо, ще до звернення із клопотанням про застосування заходу забезпечення кримінального провадження до слідчого судді зобов'язаний провести оцінку необхідності та доцільності застосування того чи іншого заходу забезпечення кримінального провадження з огляду на фактичні обставини справи, а також ідентифікувати доказову основу обґрунтування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження, з огляду на необхідність доведення його застосування перед судом. Водночас, на наше переконання, повноваження та процесуальна діяльність прокурора у аспекті застосування заходів забезпечення кримінального провадження не є монолітною та обумовлюється повноваженнями, щодо:

- самостійного застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- самостійного складання клопотання до слідчого судді із санкціонуванням застосування заходів забезпечення кримінального провадження відносно підозрюваного, обвинуваченого;
- погодження клопотань складених слідчим, дізнавачем про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- здійснення процесуального контролю за виконанням підозрюваним, обвинуваченим заходів заходів забезпечення кримінального провадження.

Щодо повноважень прокурора самостійно застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження.

Повноваження прокурора, щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження відносно особи пропонуємо розглядати у розрізі загального та спеціального порядків кримінального провадження. Наявність останніх обумовлює собою диференціацію кримінально процесуальної форми, що пов'язується із особливостями об'єктивної обстановки проведення досудового розслідування кримінального провадження (наприклад умови воєнного стану), а також особливостями суб'єктного складу кримінального провадження (наприклад, провадження відносно неповнолітньої особи, народного депутата, судді, тощо).

У аспекті диференціації кримінально-процесуальної форми можемо погодитися із вченим

Г. К. Тетерятник, який зазначає, що відповідна диференціація – властивість кримінального процесу саме як системи, і це забезпечує його певну стабільність завдяки наявності спеціальних норм і процедур у кримінальних провадженнях, що об'єктивно зумовлено через певну специфіку і є потреба відступу від єдиної процесуальної форми для створення додаткових процесуальних гарантій, правових засобів, способів правового регулювання для досягнення мети вирішення завдань кримінального провадження [4, с. 160].

Водночас, не можемо беззаперечно погодитися із вченою І. В. Оборонною, яка зазначає, що передбачений кримінальним процесуальним законодавством України єдиний порядок кримінального провадження зумовлений засадою рівності всіх перед законом і судом, яка передбачена Конституцією України. Якраз саме для забезпечення засади рівності всіх перед судом у межах кримінального судочинства найбільш ефективним видається єдиний стандартизований порядок кримінального провадження (досудове розслідування та судового провадження) [5, с. 27]. Встановлення загального порядку кримінального провадження покликано забезпечити стандартизацію досудового розслідування всіх кримінальних правопорушень, однак не видається обґрунтованим висновок відповідно до якого єдність кримінально-процесуальної форми обумовлює рівність прав учасників кримінального провадження, адже у протилежному недопустимою є будь-яка диференціація з огляду на порушення принципу рівності, що вочевидь є невірним.

Диференціація кримінально-процесуальної форми та відповідного порядку кримінального провадження покликана забезпечити оперативність та повність досудового розслідування з огляду на фактори об'єктивного та суб'єктивного характеру, та сприяти наданню додаткових гарантій учасникам кримінального провадження, які з огляду на особливий статус таких гарантій потребують.

Відзначимо, що прокурор наділяється повноваженнями щодо прийняття рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, як у загальному, так і у спеціальному порядку кримінального провадження. При цьому, повноваження прокурора, щодо застосування останніх у загальному порядку є значно обмеженими, що обумовлюється визначенням законодавцем фактично виключного судового санкціонування застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 133 КПК України передбачається, що: «...прокурор під час досудового розслідування має право викликати

підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії» [6]. Таким чином, виклик, це єдиний захід забезпечення кримінального провадження, що може бути застосованим за самостійним рішенням прокурора.

У свою чергу, повноваження прокурора щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження є значно ширшими у особливих порядках останніх. Відтак, ст. 615 КПК України, в умовах дії правового режиму воєнного стану, саме на прокурора покладає ряд процесуальних повноважень щодо застосування відносно особи заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі продовження строку дії запобіжних заходів, що попередньо були встановлені судом.

Відзначимо, що особливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження прокурора в умовах дії правового режиму воєнного стану обумовлюється тим, що відповідне повноваження покладається на прокурора, що займає адміністративну посаду у відповідному органі прокуратури, тобто є керівником відповідного органу прокуратури. Відтак, реалізуючи адміністративно-контрольні повноваження, керівник відповідного органу прокуратури уповноважений повно та всебічно розглянути подане клопотання прокурором, слідчим за погодженням із прокурором та прийняти законне, обґрунтоване та вмотивоване рішення за результатами розгляду такого клопотання.

Таким чином, відзначимо, що прокурор наділяється повноваженнями, щодо самостійного санкціонування застосування заходів забезпечення кримінального провадження, водночас останні диференціюються залежно від кримінально-процесуальної форми.

Щодо повноважень прокурора на звернення із клопотанням до слідчого судді, суду про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також погодження відповідних клопотань слідчих.

КПК України прокурора наділяє повноваженнями щодо самостійного звернення до слідчого судді, суду із клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також погодження відповідних клопотань слідчих. Як вже зазначалося вище, на прокурора покладається також процесуальний обов'язок доведення перед судом необхідності та доцільності застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження.

У межах відповідної процедури доведення, обґрунтуванню підлягають:

– по-перше, існування обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення

такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

– по-друге, обґрунтування потреб досудового розслідування, що виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;

– по-третє, виконання завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

На аналізі зазначених складових пропонуємо сконцентрувати увагу нижче.

Відзначимо, що концепт «обґрунтованої підозри» був сформований у практиці Європейського суду з прав людини однак, останній закріпившись у національному кримінальному процесуальному законодавстві не знайшов свого тлумачення. Водночас, неодноразово проблематика «обґрунтованої підозри» була предметом доктринального дослідження.

Усталеним та заснованим на практиці ЄСПЛ є підхід відповідно до якого термін «обґрунтована підозра» тлумачиться, як існування фактів або інформації, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. За своїм змістом стандарт обґрунтована підозра є значно вужчим ніж стандарт «поза розумним сумнівом», водночас саме перший обумовлює можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження до особи.

Таким чином, прокурор, звертаючись до слідчого судді із клопотанням про застосування заходу забезпечення кримінального провадження зобов'язаний навести переконливі аргументи щодо наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення особою відносно якої відповідні обмежувальні заходи пропонується застосовувати, а погоджуючи клопотання складене слідчим перевірити наведення відповідної обґрунтованої підозри.

Щодо обґрунтування у межах клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження потреб досудового розслідування, що обумовлюють необхідність застосування останнього, відзначимо, що аналогічно до концепту обґрунтованої підозри останній не тлумачиться на рівні національного законодавства. Більше того, концепт потреб досудового розслідування не вивчався національною кримінально процесуальною доктриною, а також не тлумачився національною судовою практикою.

Водночас, на наше переконання, під потребами досудового розслідування варто розуміти конкретні обставини кримінального провадження, що обумовлюють необхідність застосування відповідного заходу забезпечення кримінального

провадження задля досягнення загальної дієвості досудового розслідування.

Відтак, оцінка потреб досудового розслідування має включати у себе:

– по-перше, оцінку виключності застосування заходу забезпечення кримінального провадження, задля забезпечення ефективності досудового розслідування (що включає у себе, зокрема й акумуляцію всіх даних та матеріалів досудового розслідування, а також унеможливлення протиправного впливу особи відносно якої здійснюється досудове розслідування на хід його проведення);

– по-друге, оцінку можливості досягнення дієвості досудового розслідування у разі застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження.

Завершальний елемент, що підлягає доведенню прокурором обумовлюється обґрунтуванням завдань для виконання якого останній звертається із відповідним клопотанням. Вважаємо, що зазначене завдання можливо тлумачити, як в широкому розумінні, з огляду на завдання кримінального провадження, що визначені ст. 2 КПК України, а також у вузькому розумінні, що обумовлюється досягненням найближчої процесуальної мети, що є можливою у разі застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження.

Таким чином, прокурор, складаючи клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження/погоджуючи відповідне клопотання слідчого, уповноважений довести обґрунтованість підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, обґрунтування потреб досудового розслідування, що обумовлюють відповідний обсяг втручання у права та свободи людини, а також завдання, що необхідно виконати у рамках кримінального провадження.

Щодо повноважень прокурора здійснювати контроль за виконанням обвинуваченням запобіжних заходів.

КПК України покладає на прокурора процесуальний обов'язок здійснювати контроль за виконанням запобіжних заходів, якщо справа перебуває у провадженні суду. Відтак, на стадії судового розгляду саме прокурор визначається уповноваженим суб'єктом процесуального контролю за виконанням обвинуваченням процесуальних обов'язків, що покладені відповідним запобіжним заходом. Вказане видається обґрунтованим, з огляду на те, що застосування будь-якого запобіжного заходу відносно особи покликано забезпечити реалізацію інтересів кримінального провадження, а також недопущення перешкоджання кримінальному провадженню будь-яким чином. Відтак, саме своєчасна ідентифікація відповідних порушень, у разі їх наявності, та належне процесуальне реагування,

здатні забезпечити дотримання належної правової процедури та реалізації завдань кримінального провадження. Вважаємо, що у аналізованій площині повноваження прокурора щодо процесуального контролю полягають у:

- аналізі виконання обвинуваченим приписів судового рішення власне яким і було застосовано відповідний запобіжний захід;
- аналізі дотримання процесуальних обов'язків, що встановлені судовим рішенням, а також положеннями кримінального процесуального законодавства;
- ідентифікації процесуальних порушень, що допускаються обвинуваченим при покладенні на нього відповідних обмежень, що обумовлені запобіжним заходом (за наявності);
- застосуванні до обвинуваченого процесуальних наслідків за невиконання чи неналежне виконання покладеного судом запобіжного заходу.

Таким чином, можемо констатувати, що повноваження прокурора, у розрізі застосування заходів забезпечення кримінального провадження відносно підозрюваного, обвинуваченого не є монолітними та диференціюються залежно від стадії кримінального провадження, а також кримінально-процесуальної форми здійснення відповідного кримінального провадження.

Висновки. Отже, провівши дослідження реалізації повноважень прокурора крізь призму застосування заходів забезпечення кримінального провадження, можемо зробити наступні висновки.

1. Кримінально-процесуальне законодавство наділяє прокурора, повноваженнями, щодо самостійного застосування заходів забезпечення кримінального провадження відносно підозрюваного, обвинуваченого. При цьому, коли у загального

порядку кримінального провадження, прокурор має повноваження виключно щодо самостійного застосування виклику, як заходу забезпечення кримінального провадження, у особливому порядку кримінального провадження, що обумовлений введенням правового режиму воєнного стану, керівник відповідного органу прокуратури уповноважений проводити розгляд клопотань слідчих, прокурорів про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та самостійно ухвалювати рішення про їх застосування.

2. Застосування переважної більшості заходів забезпечення кримінального провадження у загальному порядку кримінального провадження обумовлює необхідність їх судового санкціонування. Відтак, прокурор звертаючись із відповідним клопотанням до слідчого судді, суду, або погоджуючи клопотання складене слідчим уповноважений проаналізувати можливість доведення, існування обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, обґрунтування потреб досудового розслідування, що виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора, а також можливість виконання завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

3. Прокурор реалізуючи повноваження щодо процесуального контролю уповноважений здійснювати перевірку виконання обвинуваченим застосованого до нього запобіжного заходу, зокрема з метою досягнення завдань кримінального провадження, недопущення процесуальних порушень, а також належного та своєчасного процесуального реагування у разі наявності останніх.

REFERENCES:

1. Loboiko, L. M. (2014). *Kryminalnyi protses: pidruchnyk* [Criminal procedure: Textbook]. Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
2. Bandurka, O. M., Blazhivskiy, Ye. M., et al. (2012). *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* (Vol. 1, edited by V. Ya. Tatsiia, V. P. Pshonky, A. V. Portnova) [Criminal Procedural Code of Ukraine. Scientific and practical commentary]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Lapkin, A. V. (2014). *Zabezpechennia prokurorom zakonnosti zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv u kryminalnomu provadzhenni* [Ensuring prosecutorial legality in the application of preventive measures in criminal proceedings]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, (1), 58–63 [in Ukrainian].
4. Teteriatnyk, H. K. (2021). *Kryminalne provadzhennia v umovakh nadzvychainykh pravovykh rezhymiv: teoretyko-metodolohichni ta prakseolohichni osnovy* [Criminal proceedings under emergency legal regimes: Theoretical, methodological, and praxeological foundations]. Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
5. Oboronova, I. V. (2023). *Diferentsiatsiia kryminalnoho provadzhennia v sudi pershoi instantsii* (Doctoral dissertation, specialty 081 Law) [Differentiation of criminal proceedings in the court of first instance]. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI* [Criminal Procedural Code of Ukraine of April 13, 2012 No. 4651-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].